

«Είναι ωσάν», «γράφει», «μέσα στο κοσμικό σκότος να είμαστε μόνοι, κατάμονοι με αναμμένο κεριά στο χέρι, ψελλίζοντας ύμνους μυστηριακούς. Και έρχεται απρόσμενη άλλη ψυχή δίπλα μας, κρατώντας αναμμένο κεριά και αυτή. Αντιφέγγουν οι ισχνές φλόγες των κεριών γλυκά και τραγικά στα πρόσωπά μας. Αγωνιούμε μήπως φουρήξει η κοσμική πνοή και σβύσουν οι αμυδρές φλόγες. Διότι τότε θα βυθιστούμε για πάντα στο άπειρο κοσμικό σκότος. Σε κείνη την αγωνιώδη προσμονή είναι που αγαπιώμαστε με τόση τραγική περιπάθεια, η οποία αγιάζει τον κίνδυνο της υπάρξεως εις τον αιώνα».

Οι λόγοι αυτοί είναι η ηχώ από την αήτητη ελεγεία του Πνεύματος της Τραγωδίας.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΒΡΕΤΑΚΟΣ
ΛΥΚΕΙΑΡΧΗΣ
ΠΕΙΡΑΙΑΣ

Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία, α) *Φιλοσοφία και πολιτική*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1982, σελίδες 368. β) *Η αρχαία Σοφιστική*, Αθηναϊκή Φιλοσοφική Βιβλιοθήκη, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα 1984, σελίδες 344.

Οι τόμοι αυτοί της *Ελληνικής Φιλοσοφικής Εταιρείας* δεν έπαψαν, παρά το γεγονός ότι ο πρώτος έχει ήδη κυκλοφορήσει από το 1982, να παρουσιάζουν ενδιαφέρον για το ευρύτερο κοινό και για τους ειδικούς. Ακόμη οι τόμοι αυτοί δεν παρουσιάστηκαν από τις στήλες κάποιου έγκυρου φιλοσοφικού περιοδικού ούτε φυσικά έχει γίνει ανάλυση του περιεχομένου τους και παρουσίασή τους στην *Ελληνική Φιλοσοφική Επιθεώρηση*.

Ο τόμος *Φιλοσοφία και πολιτική* περιλαμβάνει 36 επιστημονικά άρθρα, τα οποία κατατάσσονται στις εξής πέντε θεματικές ενότητες: α. Το πρόβλημα των σχέσεων φιλοσοφίας και πολιτικής. β. Εννοιολογικά και μεθοδολογικά προβλήματα της φιλοσοφίας και της πολιτικής. γ. Φιλοσοφία και πολιτική στον ελληνικό στοχασμό. δ. Η πολιτική στη μεσαιωνική και νεότερη ευρωπαϊκή φιλοσοφία και ε. Τα σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα και η πολιτική.

Στην πρώτη θεματική ενότητα κατατάσσονται οι μελέτες των: Κ. Τσάτσου («Φιλοσοφία και πολιτική», 13-22), Κ. Δεσποτόπουλου («Το πρόβλημα της συνάφειας φιλοσοφίας και πολιτικής», 23-29), Ε. Θεοδώρου («Αξιολογία και πολιτική», 30-36), Α. Μπαγιόνα («Πολιτική και ηθική», 37-42), Γ. Αντωνόπουλου («Το πρόβλημα της συνάρτησης φιλοσοφίας και πολιτικής», 43-48), Λ. Κουλουμπαρίτη («Προϋποθέσεις για την σύμπραξη φιλοσοφίας και πολιτικής», 49-57), Δ. Μαρκή («Το τέλος της φιλοσοφίας και η επιστημονικοποίηση της πολιτικής», 58-70).

Στο άρθρο του ο ακαδημαϊκός Κ. Τσάτσος προσδιορίζει με οξύμια και σαφήνεια το πως η πρακτική φιλοσοφία εμπλέκεται στα της πολιτικής, θεμελιώνοντας τη θέση του αυτή πάνω σε μια τελεολογία σκοπών, τους οποίους πρέπει να λάβει υπόψη του ο πολιτικός σε συνεργασία βέβαια με το φιλόσοφο, αλλά πάντοτε σε αναφορά προς την ιστορική πραγματικότητα. Πλην τούτου ο τέως πρόεδρος της Δημοκρατίας, εκφράζοντας ίσως τις βιωματικές του εμπειρίες από την άσκηση της πολιτικής, πιστεύει ότι ο άνθρωπος της πράξης οφείλει να κινείται σε ένα μικτό κόσμο (σ. 22), στον κόσμο δηλ. που με την τέχνη του συνταιριάζει την ιδέα με τον κόσμο της εμπειρίας.

Ο ακαδημαϊκός Κ. Δεσποτόπουλος υποστηρίζει με γλαφυρότητα και λιτότητα λόγου ότι οι σχέσεις φιλοσόφου και πολιτικού πρέπει να νοηθούν σε άρρηκτη συνάφεια, και κατ' αυτών η πολιτική πρέπει να συνδεθεί στενά προς την πραξιολογία (σ. 23). Η συμβολή της φιλοσοφίας ασκείται ιδιαίτερα στη δεοντολογική φάση της πολιτικής (σ. 29), αυτή που χαράσσει τα όρια της δυνατολογίας. Ο καθηγητής Ε. Θεοδώρου προβαίνοντας σε μια φαινομενολογική ανάλυση των αξιών προβάλλει με έγκυρο τρόπο την άποψη ότι δεν μπορεί να νοηθεί πολιτική χωρίς αξίες, μια και η πολιτική θα πρέπει να νοηθεί ως πολιτική της ελευθερίας και

με κανένα τρόπο δεν πρέπει να αποχρωματισθεί ηθικά. Παρόμοια ο καθηγητής Γ. Αντωνόπουλος, τονίζοντας την σπουδαιότητα της φιλοσοφικής ανθρωπολογίας ως προϋπόθεσης των ενεργημάτων του πολιτικού, συνάπτει στενά τη φιλοσοφία προς την πολιτική, επειδή άλλωστε μόνη η φιλοσοφία διασφαλίζει την ελευθερία του ανθρώπου (σ. 47). Ο καθηγητής Λ. Κουλουμπαρίτης, βλέποντας τα πράγματα σε συνάφεια προς το γεγονός της ελληνικής πόλης κατά την αρχαιότητα, επισημαίνει ότι η φιλοσοφία θα πρέπει να νοηθεί ως αναγκαία προϋπόθεση της δημοκρατίας και ότι η δημοκρατική μορφή του πολιτεύματος και η φιλοσοφία στην ουσία της συμπορεύονται. Ο καθηγητής Α. Μπαγιόνας διερευνά ιστορικά την σχέση ηθικής και πολιτικής και δέχεται την αλληλοεξάρτησή τους, ενώ παράλληλα προσπαθεί να δώσει έμφαση στον κοινωνικό χαρακτήρα της ηθικής, η οποία πρέπει να επηρεάζει τις πολιτικές αποφάσεις. Παρόμοια ο καθηγητής Δ. Μαρκής προσπαθεί να δει την πολιτική σε συνάφεια προ τις κοινωνικές επιστήμες, προβάλλοντας το αίτημα για επιστημονικοποίηση της πολιτικής (σ. 67).

Σχετικά με τη δεύτερη θεματική ενότητα στην οποία εντάσσονται τα άρθρα των: Κ. Βουδούρη («Η γλώσσα της πολιτικής και η πολιτική φιλοσοφία», 73-92), Ι. Κουτσουράδη («Ηθική πολιτική: δυνατότητα ή οξύμωρο σχήμα. 93-99), Ν. Τσουγιοπούλου-Σαβεριάδου («Η σχέση μεταξύ πολιτικοκοινωνικών παραγόντων και επιστημονικής εξέλιξης από την άποψη της σημερινής φιλοσοφίας της επιστήμης», 100-106), Ε. Μπουροδήμου («Η τεχνολογία ως θεωρία και πράξη», 107-116), Γ. Παπαγούνου («Φιλοσοφία και πολιτική: οργανική ενότητα ή εννοιολογική εξάρτηση», 117-121), Ε. Μπιτσάκη («Ο χαρακτήρας και ο πολιτικός ρόλος της ουτοπίας», 122-142), Π. Νούτσου («Η διαλεκτική της ουτοπίας: η φιλοσοφική σκέψη και η πολιτική πράξη της εποχής μας», 143-148, Β. Νούλα («Μεταφιλοσοφία και η αναγκαιότητα της πολιτικής φιλοσοφίας», 149-157), Π. Δημητρακόπουλου («Τα πολιτικά ιδανικά», 158-165), και Γ. Κουμάκη («φιλοσοφία και πολιτική», 166-171) παρατηρούμε ότι τα άρθρα των: Ι. Κουτσουράδη, Ν. Τσουγιοπούλου, Γ. Παπαγούνου, Β. Νούλα και Γ. Κουμάκη, κατά την κρίση μας, συνάπτονται στενά προς την πρώτη ενότητα. Η δημοσίευσή τους σε ιδιαίτερη ενότητα έχει ίσως σχέση προς την πρακτική διεξαγωγή των Συνεδρίων, αλλά όχι με την ουσία του εξεταζομένου προβλήματος.

Η καθηγήτρια Ι. Κουτσουράδη θέτει το ερώτημα, εάν μπορεί να υπάρξει ηθική πολιτική και δέχεται ότι, μολονότι η δυνατότητα αυτή δεν μπορεί να αποκλειστεί, εντούτοις η ηθικοποίηση της πολιτικής δεν είναι κάτι το ευχερές αλλά απαιτεί την συνειδητή προσπάθεια όλων των φιλοσόφων και των πολιτικών. Η καθηγήτρια Ν. Τσουγιοπούλου, διερευνώντας το τί σημαίνει «αλλαγή παραδείγματος» στις επιστήμες, φαίνεται να πιστεύει ότι η πολιτική πρέπει να συνάπτεται περισσότερο προς την επιστήμη, ενώ ο καθηγητής Ε. Μπουροδήμος αντίθετα επισημαίνει τους κινδύνους για την πολιτική κοινωνία, που προέρχονται από την τεχνολογία. Ομοίως οι ανακοινώσεις του Γ. Παπαγούνου και του Γ. Κουμάκη εξετάζουν την σχέση της φιλοσοφίας και της πολιτικής, ενώ τα άρθρα των καθηγητών Ε. Μπιτσάκη και Π. Νούτσου αναφέρονται στη σχέση ουτοπίας και πολιτικής. Οι συγγραφείς των πιστεύουν ότι ο ουτοπικός σοσιαλισμός πρέπει να λάβει τη μορφή του επιστημονικού σοσιαλισμού. Τη στενή σύνδεση φιλοσοφίας και πολιτικής προβάλλει και το άρθρο του Β. Νούλα, με έντονο μάλιστα τρόπο, αφού δέχεται, υπερβάλλοντας τα πράγματα, ότι η φιλοσοφία δικαιώνεται σαν πολιτική πρακτική φιλοσοφία.

Το άρθρο του καθηγητή Κ. Βουδούρη είναι το κατ' εξοχήν εντασσόμενο στην ενότητα «μεθοδολογικά και εννοιολογικά προβλήματα της πολιτικής φιλοσοφίας», επειδή θέτει το ερώτημα τι είναι πολιτική και τι κάνει ο πολιτικός φιλόσοφος καθό φιλόσοφος. Ο καθηγητής Κ. Βουδούρης πιστεύει ότι ο πολιτικός λόγος, που δεν είναι απλώς λόγος, αλλά γλώσσα συναφασμένη με συγκεκριμένη δραστηριότητα κατά το πράττειν τα πολιτικά, μπορεί να υπαχθεί στη δικαιοδοσία του πολιτικού φιλοσόφου, ο οποίος, εκτός των άλλων, είναι ο μόνος που μπορεί να έχει μια βαθειά κατανόηση της δραστηριότητας της πολιτικής ζωής. Στο άρθρο επισημαίνεται και η μέθοδος με την οποία μπορεί να επιτευχθεί η κατανόηση του πολιτικού

φαινομένου της ζωής, η οποία κατανόηση είναι αναγκαίος όρος για οποιαδήποτε μορφή ορθής πολιτικής πράξεως (σ. 90-91). Είναι χαρακτηριστικό της σημασίας και της σπουδαιότητας του εν λόγω άρθρου το γεγονός ότι η διερεύνηση του όλου προβλήματος κινείται σε ευρύτατο πλαίσιο, αφού λαμβάνονται υπ' όψη οι μεθοδολογικές εισηγήσεις όχι μόνον του L. Wittgenstein αλλά και του Αριστοτέλη.

Από τα άρθρα που εντάσσονται στην τρίτη θεματική ενότητα («Φιλοσοφία και πολιτική στον ελληνικό στοχασμό»), και που διερευνούν την ουσία του πολιτικού φαινομένου της ζωής στον ελληνικό κόσμο, αναφέρουμε τις σημαντικότερες εργασίες, όπως των: Κ. Χατζηστεφάνου («Η συνυφή της πολιτικής και ηθικής φιλοσοφίας του Δημοκρίτου ως φιλοσοφίας πρακτικής», 175-186), Α. Κελεσίδου («Το πλατωνικό προμηθεϊκό πρότυπο και η πλατωνική «σωτηρίας μηχανή», 196-202), Κ. Μιχαηλίδη («Η έννοια της δικαιοσύνης στην Πολιτεία του Πλάτωνος...» 211-216), που ερευνούν όψεις της πολιτικής φιλοσοφίας των αρχαίων Ελλήνων, ενώ οι μελέτες των Α. Μπενάκη, Κ. Νιάρχου, και Ρ. Αργυροπούλου έχουν σχέση με το βυζάντιο και το νεοελληνικό στοχασμό.

Στη νεώτερη ευρωπαϊκή πολιτική φιλοσοφία αναφέρονται οι αξιόλογες μελέτες των καθηγητών: Α. Μουλάκη, Κ. Κατσιμάνη, Π. Κιτρομηλίδη, Β. Κύρκου και Ν. Γεωργοπούλου-Νικολακάκου, ενώ στα άρθρα των καθηγητών Θ. Βείκου, Γ. Αποστολοπούλου και Μ. Δραγώνα-Μονάχου, που εντάσσονται στην ενότητα «Σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα και η πολιτική» γίνεται προσπάθεια διερεύνησεως της σχέσεως φιλοσοφίας και πολιτικής και ηθικής και πολιτικής, χωρίς ουσιαστικό προσδιορισμό των συγγόνων φιλοσοφικών ρευμάτων. Η ανακοίνωση της καθηγήτριας Μ. Δραγώνα-Μονάχου εξετάζει τις σύγχρονες ηθικές θεωρίες του αγγλοσαξωνικού χώρου, ιδιαίτερα του Hare, και επισημαίνει την αναγκαία σχέση ηθικής και πολιτικής.

Από τις ανακοινώσεις του συγγράμματος *Φιλοσοφία και πολιτική* ξεχωρίζουν για τη φιλοσοφική συγκρότηση και τον προβληματισμό τους τα άρθρα των: Κ. Τσάτσου, Κ. Δεσποτόπουλου, Ε. Θεοδώρου, Κ. Βουδούρη, Α. Κουλουμπαρίτση, Μ. Δραγώνα-μονάχου, ενώ σε ορισμένα άρθρα προβάλλονται περισσότερο ιδεολογικές απόψεις ορισμένης υφής (Π. Νούτσου, Ε. Μπιτσάκη, Θ. Βείκου). Από τα άρθρα που έχουν ιστορικοφιλοσοφικό χαρακτήρα στη διερεύνησή τους, διακρίνονται οι μελέτες των Κ. Χατζηστεφάνου, Α. Κελεσίδου, Α. Ρουσέτου-Κακούλου και Κ. Μιχαηλίδη.

Σαν γενική κρίση θα μπορούσαμε να πούμε ότι το εν λόγω βιβλίο αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια πληροφόρησης του ελληνικού κοινού πάνω στο πρόβλημα της πολιτικής φιλοσοφίας, όπως άλλωστε τούτο είχε τεθεί ωρίς, από τα πρώτα δηλαδή μεταπολεμικά χρόνια σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Συγκρίνοντας το βιβλίο *Φιλοσοφία και πολιτική* με το επόμενο έργο της Ελληνικής Φιλοσοφικής Εταιρείας *Η Αρχαία Σοφιστική* βλέπουμε αμέσως να υπάρχει αισθητή διαφορά μεταξύ των δύο εκδόσεων. Ο τόμος *Η Αρχαία Σοφιστική* περιλαμβάνει 33 μελέτες που αναφέρονται «στα γενικά και στα ειδικότερα θέματα της σοφιστικής, στα πρόσωπα που διαμόρφωσαν την κίνηση αυτή, στις σχέσεις της σοφιστικής προς τα άλλα ρεύματα, στις επιδράσεις αυτής πάνω σε σύγχρονους και μεταγενέστερους στοχαστές καθώς και στα φιλοσοφικά προβλήματα που ετέθησαν ή ανέκυψαν από τις ιδέες που προέβλεπαν οι Σοφιστές» (σ. 11).

Αναφέρουμε πρώτα τις μελέτες που είναι γραμμένες στην ελληνική γλώσσα και είναι οι εξής: Κ. Δεσποτόπουλου («Η αρχαία Σοφιστική», 15-23), Κ. Βουδούρη («Η μάθηση, η διδασκαλία της Φιλοσοφίας και η Σοφιστική», 41-53), Γ. Αλατζόγλου-Θέμελη («Οι αντικείμενοι λόγοι του Πρωταγόρα: Ένα αδιέξοδο και η λύση του», 64-79), Κ. Μιχαηλίδη («Ο μύθος του Πρωταγόρα και η ανθρωπολογική του σημασία», 88-95), Κ. Χατζηστεφάνου («Ο Ευριπίδης και ο Αντιφών ο Σοφιστής», 115-126), Μ. Δραγώνα-μονάχου («Οι θεωρίες των Σοφιστών για τη γένεση της θρησκείας και η στωική θεολογία», 156-171), Α. Παπαδοπούλου («Η φι-

λοσοφική θεμελίωση της Δημοκρατίας στην αρχαία Σοφιστική», 178-188), Ν. Γεωργοπούλου («Η σοφιστική αντίληψη περί ζωής και κράτους στο Γοργία του Πλάτωνος», 189-197), Α. Μαζαράκη-Χριστοδουλίδη («Η περί κράτους προστατευτική θεωρία του Λυκόφρονος και η πλατωνική κριτική», 197-204), Μ. Κουτλούκα («Υπάρχει το στοιχείο του κατά συνθήκην στην πολιτική σκέψη του Πρωταγόρα», 205-214), Α.Φ. Μουρελάτου («Ο Γοργίας για τη λειτουργία της γλώσσας», 223-232), Ι. Αναστασίου («Η πιθανολόγηση ως μέθοδος απόδειξης στο Γοργία», 242-252), Γ. Κωσταρά («Ο Πλάτων εναντίον του Γοργία», 253-263), Α. Κελεσίδου-Γαλανού («Γοητεία και νεωτερισμός στην κριτική του Πλήθωνος για τη Σοφιστική», 282-293), Ν.Κ. Ψημμένου («Η Σοφιστική στην ιστορικοφιλοσοφική θεώρηση του Hegel», 294-311), Γ. Αποστολοπούλου («Ο Schopenhauer και Σοφιστές», 312-329) και Γ. Καραγιάννη («Οι απόψεις του S. Kierkegaard για την αρχαία Σοφιστική», 330-334).

Από τις μελέτες αυτές, που όλες σχεδόν είναι υψηλό επιπέδου, αποτελούν κατά τη γνώμη μας συμβολή οι εργασίες των καθηγητών: Κ. Βουδούρη, Β. Κύρκου, Μ. Δραγώνα-Μονάχου, Α. Μουρελάτου, Γ. Αναστασίου, Γ. Κωσταρά και Α. Παπαδόπουλου, που θέτουν και ερευνούν συγκεκριμένα προβλήματα και δίνουν πρωτότυπες απαντήσεις στα προβλήματα που ερευνούν.

Από τους Έλληνες της διασποράς που συμβάλλουν στον τόμο με ανακοινώσεις είναι οι καθηγητές Λ. Κουλουμπαρίτης («Positions de Platon et d' Aristote concernant la notion de mesure chez Protagoras», 54-63), Κ. Γεωργιάδης («Aristotle's Criticism of Antiphon in physics book II», 108-114), και Α. Κακούλου («The υπό φύσεως αναγκαίον in the Sophists», 172-177).

Οι αλλοδαποί επιστήμονες που γράφουν για τον τόμο *Η αρχαία Σοφιστική*, διερευνούν διάφορες όψεις του φαινομένου της σοφιστικής και συμβάλλουν με τις εμβριθείς και σπουδαίες ανακοινώσεις τους στην αξία του συγκεκριμένου τόμου. Αναφέρω χαρακτηριστικά τις σημαντικές μελέτες των: Ρ. Woodruff («Protagoras on the unseen», 80-87), L. Rossetti («Rhétorique des Sophistes-Rhétorique de Socrate», 137-145), G.B. Kerferd («Meaning and reference. Gorgias and the relation between language and reality», 215-222), Α.Α. Long («Methods of argument in Gorgias, Palamedes», 233-231) και του J. Brunschwig («Hippias d' Elis, philosophe-ambassadeur», 269-276).

Ο τόμος *Η αρχαία Σοφιστική*, περιλαμβάνει περιλήψεις των ελληνικών άρθρων σε ξένες γλώσσες και εκτενή πίνακα ονομάτων.

Ο τόμος *Η αρχαία Σοφιστική*, αποτελεί ένα πολύτιμο βοήθημα για τη μελέτη της Σοφιστικής σε διεθνές επίπεδο και δείχνει, με τον τρόπο του, το ενδιαφέρον που έχει η προβληματική που αναπτύσσεται στην αρχαία φιλοσοφία για τη σημερινή φιλοσοφική διανόηση.

Είναι ευτύχημα που η Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία δεν σταμάτησε στην έκδοση των πρακτικών των δύο πρώτων Συνεδρίων της, που είναι οι τόμοι *Φιλοσοφία και πολιτική* και *Η αρχαία Σοφιστική αντίστοιχα*, αλλά προχώρησε με ένταση και γονιμότητα, θα έλεγα, στην οργάνωση και άλλων πανελληνίων και διεθνών συνεδρίων και, το σπουδαιότερο, προέβη σε έκδοση των επιστημονικών ανακοινώσεων των συνεδρίων αυτών που συγκροτούν τους τόμους:

Η φιλοσοφία σήμερα, (Πρακτικά του Β' Πανελληνίου Συνεδρίου Φιλοσοφίας), Αθήνα 1985, σελίδες 268, *Γλώσσα και πραγματικότητα στην ελληνική φιλοσοφία*, (Πρακτικά του Β' Διεθνούς Συμποσίου), Αθήνα 1985, σελίδες 329, *Η Φιλοσοφική ερμηνευτική*, (Πρακτικά της Α' Φιλοσοφικής Ημερίδας Θεσσαλονίκης), Αθήνα 1986, σελίδες 158.

Από τους παραπάνω τόμους, ο πρώτος και ο τρίτος έχουν παρουσιαστεί από τις στήλες της *Ελληνικής Φιλοσοφικής Επιθεώρησης* και στις οποίες παραπέμπουμε τον αναγνώστη, σχετικά με το περιεχόμενο των εν λόγω τόμων (Β. Μπίρου, *Η φιλοσοφία σήμερα*, Τόμος 3,

Τεύχος 9 *Ελληνικής Φιλοσοφικής Επιθεώρησης*, σελίδες 298-302 και Δ. Λαμπρέλλη, *Η φιλοσοφική ερμηνευτική*, Τόμος 4, Τεύχος 10 *Ελληνικής Φιλοσοφικής Επιθεώρησης*, σελίδες 62-67).

Αυτό δείχνει το πόσο γόνιμο έργο επιτελεί η Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία και το Περιοδικό της στην ελληνική φιλοσοφική διανόηση του τόπου μας αλλά και ευρύτερα.

ΖΩΗ ΔΕΛΑΚΗ
ΥΠΟΨΗΦΙΑ ΔΙΔΑΚΤΩΡ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΑΘΗΝΑ

Τερέζα Πεντζοπούλου - Βαλαλά: *Θέματα σύγχρονης Γερμανικής φιλοσοφίας: Εισαγωγή στον HUSSERL*. Εκδοτικός Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 266.

Δεν είναι η πρώτη φορά που η Καθηγήτρια της Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Κυρία Πεντζοπούλου - Βαλαλά ασχολείται με τον HUSSERL. Τόσο η Διδακτορική της διατριβή με τίτλο: *Η έννοια της Υπερβατικότητας στη Φιλοσοφία του Husserl*, της οποίας μάλιστα ήμουν ο κύριος επόπτης και εισηγητής, και έτσι μου δόθηκε η ευκαιρία να ασχοληθώ διεξοδικά με το πρόβλημα, όσο και η ανακοίνωσή της στην Ελληνική Φιλοσοφική Εταιρεία με θέμα: *Η διυποκειμενικότητα στη Φιλοσοφία του HUSSERL*, δείχνουν πόσο πολύ η Κυρία Βαλαλά έχει εισχωρήσει στο βάθος της σκέψης του μεγάλου αυτού Γερμανού Φιλοσόφου στον οποίο μάλιστα έχει αφιερώσει και μια σειρά μαθημάτων στο Πανεπιστήμιο του Στρασβούργου.

Από ό,τι γνωρίζω τουλάχιστο, ποτέ δεν έχει γίνει στον τόπο μας μια τόσο σημαντική και εκτενής ανάλυση του έργου του φιλοσόφου αυτού που αποτελεί μαζί με τον Μπερξόν μian από τις κορυφές της φιλοσοφικής σκέψης των αρχών του αιώνα μας. Βέβαια στον HUSSERL έχουν αφιερωθεί μερικές σύντομες μελέτες που δεν ξεπερνούν τις είκοσι σελίδες, από το Γεωργούλη και το Θεοδωρακόπουλο και σε βιβλία όπως *Η εισαγωγή στη Φιλοσοφία* του Θεοδωρίδη και η *Γνωσιολογία* του Παπανούτσου, όταν αναφέρονται στα σύγχρονα φιλοσοφικά ρεύματα. Επίσης έχουν γίνει στο *Δευκαλίωνα*, στο τόσο σοβαρό αυτό επιστημονικό και φιλοσοφικό περιοδικό, παρουσιάσεις της φιλοσοφίας του HUSSERL από μεταφράσεις ξένων άρθρων. Τέλος υπάρχουν δύο μεταφράσεις στα ελληνικά από έργα του, για την ποιότητα των οποίων δεν μπορώ να αποφανθώ γιατί δεν τις έχω στη διάθεσή μου. Από ό,τι ξέρω τουλάχιστο, συστηματικές μελέτες που να αναφέρονται αποκλειστικά στο έργο του HUSSERL ιδωμένο σε όλες τις διαστάσεις του, δεν γνωρίζω άλλες στα ελληνικά από αυτές της Κυρίας Βαλαλά.

Το γεγονός μάλιστα ότι η Κυρία Βαλαλά είχε τη δυνατότητα να προστρέξει στις πηγές και να συμβουλευθεί το Αρχείο του HUSSERL που βρίσκεται στο Λουβέν του Βελγίου, αρχείο που σ' ένα Διεθνές Συνέδριο Φιλοσοφίας στα 1953 είχαμε την ευκαιρία μαζί με τον αείμνηστο Καθηγητή της Φιλοσοφίας Χαράλαμπο Θεοδωρίδη να επισκεφθούμε, να γνωρίσουμε από κοντά τον αββά H. L. VAN BREDA και να θαυμάσουμε την προσπάθεια που κατέβαλε ως το τέλος της ζωής του, για να συγκεντρώσει τα χειρόγραφα του HUSSERL, τα μαθήματά του, τις σημειώσεις των μαθητών του, από τα οποία τα πιο πολλά ήταν στενογραφήματα, και γενικά κάθε τι που είχε σχέση με το φιλόσοφο. Αυτό επέτρεψε, έπειτα από προσπάθειες μερικών δεκαετηρίδων μετά από το θάνατο του HUSSERL, να συγκεντρωθεί το έργο του και να εκδοθεί από τον Οίκο MARTINS NIJHOFF της Χάγης σε 24 τόμους με γενικό τίτλο HUSSERLIANA.

Οι δυσκολίες που είχε να ξεπεράσει η Κυρία Βαλαλά επιχειρώντας μέσα από τα ίδια τα κείμενα τη μελέτη του Γερμανού αυτού φιλοσόφου ήταν, μπορούμε να πούμε, τεράστιες, τό-